

Piotr Szweda

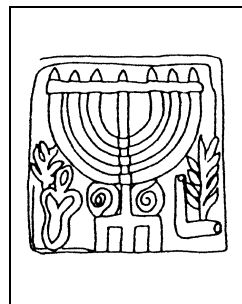
Malowidła Adolfa Hyły w diecezji gliwickiej i opolskiej

Liturgia Sacra. Liturgia - Musica - Ars 22/1(47), 219-236

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Liturgia Sacra 22 (2016), nr 1, s. 219–236

KS. PIOTR SZWEDA MS
Kraków

MAŁOWIDŁA ADOLFA HYŁY W DIECEZJI OPOLSKIEJ I GLIWICKIEJ

Osoba Adolfa Hyły, jak również jego malarska twórczość wciąż dla wielu pozostaje nieodkryta i nieznaną, choć jego dzieła rozsiane są po całej Polsce, w prawie wszystkich archidiecezjach i diecezjach. Niektóre z malowideł Hyły można znaleźć także poza granicami kraju, np. w: Austrii, Australii, Brazylii, Czechach, Francji, Kanadzie, Słowacji, Stanach Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Włoszech czy Zambii, w tym ten najbardziej rozpowszechniony na całym świecie obraz Jezusa Miłosiernego z krakowskich Łagiewnik¹.

Adolf Hyła urodził się w miejscowości Biała k. Bielska 2 maja 1897 r., w rodzinie Józefa i Salomei z d. Szarkiewicz. W latach 1903–1912 uczęszczał do gimnazjum w Krakowie, a następnie w Chyrowie, gdzie zdał maturę w 1917 r. Malarstwa uczył się u Jacka Malczewskiego, studiował także prawo i filozofię na Uniwersytecie Jagiellońskim. Następnie nauczał rysunku w gimnazjach w Będzinie i Krakowie. W 1930 r. zdał w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie egzamin na nauczyciela rysunków, a w 1936 r. w Instytucie Robót Ręcznych w Warszawie — egzamin na nauczyciela zajęć praktycznych. W czasie II wojny światowej osiadł w krakowskich Łagiewnikach, w pobliżu klasztoru Zgromadzenia Matki Bożej Miłosierdzia. Zmarł w Krakowie 25 grudnia 1965 r.²

¹ P. SZWEDA, *Adolf Hyła malarz w służbie Bożego Miłosierdzia*, Warszawa – Kraków 2009; TENŻE, *Adolf Hyła. Malarz z Łagiewnik*, Kraków 2014.

² *Tamże*.

Na podstawie odnalezionego w Archiwum Parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Krakowie Łagiewnikach katalogu dzieł spisanych przez malarza oraz przeprowadzonej kwerendy naukowej udało się ustalić, iż kilkanaście obrazów Adolfa Hyły znajduje się na terenie diecezji opolskiej i gliwickiej. Powstały one w latach 1950–1960³.

Głównym celem niniejszego artykułu jest ukazanie w formie syntetycznej historii poszczególnych dzieł pędzla Adolfa Hyły zlokalizowanych w dwóch diecezjach — opolskiej i gliwickiej. Całość artykułu podzielono na dwie części. W pierwszej omówimy malowidła znajdujące się na terenie diecezji opolskiej, a w drugiej w diecezji gliwickiej. Analizując poszczególne obrazy pod kątem ich powstawania, zastosujemy klucz chronologiczny, poczynając od najstarszych aż do najpóźniejszych realizacji.

Historia samodzielnej diecezji opolskiej rozpoczyna się w 1972 r., kiedy to papież Paweł VI bullą *Episcoporum Poloniae coetus* z 28 czerwca tego roku, uregulował sytuację państwowo-prawną i kościelną na całym obszarze tzw. Ziem Zachodnich i Północnych, włączając ją jednocześnie do metropolii wrocławskiej. 25 marca 1992 r. papież Jan Paweł II bullą *Totus Tuus Poloniae Populus* dokonał kolejnej reorganizacji istniejącej struktury administracji kościelnej w Polsce, w wyniku której diecezja opolska została włączona do nowo powstałej metropolii katowickiej⁴. Obecnie na terenie diecezji opolskiej znajdują się trzy malowidła autorstwa Adolfa Hyły.

Pierwszy z nich to obraz Bożego Miłosierdzia, wykonany przez malarza w maju 1955 r. na zamówienie Danuty Szymiczkowej, zamieszkałej w Katowicach przy ul. Kochanowskiego 13/11 (il. 1). Malowidło powstało w technice olejnej na płótnie o wymiarach 75,5 x 110 cm⁵. Staraniem ks. Stanisława Kozłowskiego zostało ono umieszczone w Zakładzie Leczniczo-Wychowawczym dla dzieci *Caritas* przy ul. Czarnej 2 w Zawadzkiem. Placówka powstała w 1953 r. i obsługiwana była przez Zgromadzenie Sióstr Szkolnych *de Notre Dame*⁶. Ks. Kozłowski, będący pierwszym kapelanem Zakładu, zginął tragicznie 30 października 1956 r. „Poniósł on śmierć, rozbijając się motocyklem o pędzący w Opolu pociąg”⁷. W 1965 r. ośrodek w Zawadzkiem zmienił nazwę z Zakładu na Dom Pomocy Społecznej. W 1976 r. opiekę nad Domem przejęło Zgromadzenie Braci Szkół Chrześcijańskich⁸. Prze-

³ Archiwum Parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Krakowie Łagiewnikach (dalej: APNSPJKrŁ): A. HYŁA, *Katalog obrazów religijnych namalowanych w latach 1943–1963* [rkps, niepag.].

⁴ J. KOPIEC, *Historiografia Kościoła na Śląsku Opolskim*, w: TENŻE (red.), *Millenium Kościoła na Śląsku*, Opole 2000, s. 61–68.

⁵ W *Katalogu* Hyła umieścił błędnie rok powstania dzieła — „1956”. Na obrazie widoczny jest „1955”. APNSPJKrŁ: A. HYŁA, *Katalog obrazów religijnych*.

⁶ P. SIENNICKI, *Trochę historii DPSu z okazji 30-lecia Domu Pomocy Społecznej*, „Krajobrazy Zawadzkie” (2007), nr 2 (97), cz. I, s. 6.

⁷ Archiwum Prowincjalne Zgromadzenia Sióstr Szkolnych *de Notre Dame* w Opolu, II E/21a: *Kronika Sióstr Szkolnych w Zawadzkiem* [rkps, niepag.].

⁸ P. SIENNICKI, *Historia Domu*, „Krajobrazy Zawadzkie” (2007), nr 3 (98), cz. II, s. 4.

prowadzona w archiwum Zgromadzenia Sióstr Szkolnych *de Notre Dame* w Opolu kwerenda naukowa nie wykazała informacji na temat historii obrazu i osoby Danuty Szymiczkowej. Malowidło nie figuruje także w spisie inwentarza przekazanym przez siostry braciom szkolnym⁹. Obraz Jezusa Miłosiernego wisi dzisiaj po lewej stronie na ścianie w kaplicy pw. Podwyższenia Krzyża Świętego przy Domu Pomocy Społecznej dla dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie w Zawadzkiem¹⁰. Około 1980 r. obraz poddano niewielkiej interwencji konserwatorskiej. Przeprowadzono korektę malarską twarzy i częściowo dłoni poprzez dodanie ekspresyjnego modelunku o intensywnym kolorze. W 2010 r. malowidło zostało poddane gruntownej konserwacji. Przeprowadziła ją w Konstancinie Jeziornej Jolanta Kurzyńska przy współpracy Agnieszki Sędzimir i Marka Pulca. W trakcie prac konserwatorskich

oczyszczono powierzchnię obrazu z kurzu i pyłów. Następnie lico z zabrudzeń powierzchniowych. Usunięto przemaalowania. Wyprostowano deformacje podobrazia. Uzupełniono ubytki zaprawy w zadrapaniu. Zdjęto obraz z krosna, naprężono na krosno pomocnicze i zaimpregnowano na odwrocie. Podklejono krajki pasami z cienkiej tkaniny syntetycznej „Vertel”. Prostowno i zgrzano obraz na stole dublażowym. Przeprowadzono konserwację krosna: usunięto wady konstrukcji i wykonano nowe kliny. Naprężono obraz na krosno. Założono werniks retuszerski. Wykonano retusze naśladowcze. Zabezpieczono powierzchnię werniksem końcowym z filtrem UV i werniksem końcowym. Oprawiono obraz w ramę przy pomocy mosiężnych, profilowanych blaszek¹¹.

Obraz w Zawadzkiem przedstawia Chrystusa Zmartwychwstałego ubranego w białą, całodzianą szatę, z szerokimi rękawami, przepasaną. Zbawiciel ukazany jest na tle masywnych, ciemnobrązowych, zamkniętych drzwi Wieczernika, o czym świadczy metalowa zasuwa umieszczona po prawej stronie. Jezus idzie boso po kamiennej posadzce pokrytej biało-czarnymi płytkami. Ściany są koloru popielatego. Prawa ręka wzniesiona jest na wysokość ramienia w geście błogosławieństwa. Palce lewej dłoni rozchylają rozcięcie szaty na piersi i wskazują na przebite serce, z którego wychodzą promienie w kolorze czerwonym i bladym. Głowę Zbawiciela otacza krzyżowy nimb emanujący światłem. Cała postać Jezusa promienieje. Kasztanowe włosy opadają niesymetrycznie na ramiona i plecy. Na twarzy widoczny jest zarost i wąsy. Spojrzenie Chrystusa skierowane jest na patrzącego. W prawym dolnym narożniku obrazu znajduje się sygnatura — „A. Hyła” oraz rok powstania dzieła — „1955”. Na płótnie pod stopami Jezusa umieszczona jest złota wstęga z inskrypcją: „Jezu ufam Tobie”.

⁹ Archiwum Prywatne ks. Piotra Szwedę MS (dalej: APSz): H. GRZEGORZEK, *Pismo z 6 lutego 2010 roku do ks. Piotra Szwedę MS* [mps]; APSz: TAŻ, *Pismo z 12 lutego 2010 roku do ks. Piotra Szwedę MS* [mps]; APSz: K. SIEMIŃSKI, *Pismo z 19 lutego 2010 roku do ks. Piotra Szwedę MS* [mps].

¹⁰ APSz: R. ŚWIERZY, *Pismo z 30 listopada 2010 roku do ks. Piotra Szwedę MS* [mps].

¹¹ Archiwum Domu Pomocy Społecznej w Zawadzkiem: J. KURZYŃSKA, *Dokumentacja prac konserwatorskich i restauratorskich. Obraz „Wizerunek Chrystusa Miłosiernego Jezu Ufam Tobie” Autor: Adolf Hyła 1955 Rok. Kaplica p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego przy Domu Pomocy Społecznej dla dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych niepełnosprawnych, intelektualnie w Zawadzkiem, Powiat strzelecki, Województwo opolskie*, Konstancin Jeziorna 2010, s. 1–34 [mps].

Drugim malowidłem Hyły w diecezji opolskiej jest obraz Matki Boskiej Fatimskiej znajdujący się w kościele parafialnym pw. św. Antoniego w Luboszycach (il. 2). Artysta wykonał go techniką olejną na płótnie o wymiarach 100 x 200 cm w maju 1951 r.¹² Obraz zamówił ówczesny proboszcz parafii, ks. Alojzy Sowa¹³. Wizerunek zawisł na ścianie nawy bocznej po lewej stronie prezbiterium i znajduje się tam obecnie. Sprowadzenie obrazu do świątyni w Luboszycach stało się okazją dla ks. Sowy do poświęcenia i oddania parafii w opiekę Matce Boskiej Fatimskiej¹⁴. Malowidło ukazuje postać Maryi stojącej na białym obłoku unoszącym się nad małym drzewkiem dębu pokrytym zielonymi liśćmi. Matka Boska ubrana jest w białą suknię, mocno udrapowaną i przewiązaną w pasie. Jej głowę i całą postać okrywa jasnozłoty maforion obsztyty wokoło złocistym ornamentem z liliami. Maryja ten płaszcz ma podwinięty na rękach. Niepokalana lewą dłonią wskazuje na swoje serce, z którego wychodzą promienie oświetlające całą przestrzeń dookoła. Na jego szczycie płonie ognisty płomień. Serce oplecione jest dwiema koronami: z białych kwiatków i cierniową. W prawej ręce Maryja trzyma różaniec z pereł. Spojrzenie Niepokalanej skierowane jest bezpośrednio na patrzącego. Na twarzy maluje się skupienie i zatroskanie. Tło obrazu składa się z dwóch części. Większość zdominowana jest przez pokryte niewielkimi chmurami niebo, z prześwitem widocznym u samej góry, nad głową Maryi. Na samym dole płótna, pod obłokiem, rozciąga się równinny krajobraz z zaznaczonym na horyzoncie górskim pasmem. W lewym dolnym narożniku widoczna jest sygnatura — „A. Hyła”, a w prawym rok — „1951”.

Trzeci obraz pędzla Adolfa Hyły, zlokalizowany na terenie diecezji opolskiej, przedstawia św. Antoniego Padewskiego i znajduje się w kościele parafialnym pw. św. Bartłomieja Apostoła w Jełowej (il. 3). Malowidło zamówił ówczesny proboszcz, ks. Jan Podczerveński¹⁵. Wizerunek o wymiarach 73 x 105 cm, malowany na płótnie farbami olejnymi według oryginału Martina Feuersteina, powstał w lutym 1960 r.¹⁶ Przedstawia św. Antoniego w brązowym franciszkańskim habicie przewiązanym w pasie białym sznurem. Święty z Padwy trzyma na lewej ręce Dzieciątka Jezus, tulące się do jego piersi. Prawą dłonią Antoni przytrzymuje w pasie małego Chrystusa, ubranego w białą sukienkę z krótkimi rękawami, przepasaną

¹² APNSPJKrŁ: A. HYLĄ, *Katalog obrazów religijnych*.

¹³ Alojzy Sowa urodził się 10 czerwca 1897 r. w Katowicach Brynowie jako syn Andrzeja i Marii z d. Lubina. Po maturze wstąpił do seminarium duchownego we Wrocławiu, gdzie 2 marca 1924 r. przyjął święcenia kapłańskie. W 1939 r. został proboszczem w Luboszycach i pracował tam aż do śmierci, która nastąpiła 7 grudnia 1953 r. H. KAŁUZA, *Dzieje parafii św. Antoniego w Luboszycach*, Luboszyce 2001, s. 96–103.

¹⁴ *Tamże*, s. 103, 256.

¹⁵ B. KRZAN, *Klejnot zagubiony w górach: 700-lecie Krościenka nad Dunajcem*, Krościenko nad Dunajcem 1988, s. 309–310; APSz: L. WITCZAK, *Notatka biograficzna nt. ks. Jana Podczerveńskiego* [mps].

¹⁶ APNSPJKrŁ: A. HYLĄ, *Katalog obrazów religijnych*.

szeroką, złotą szarfą. Bose stopy zwisają swobodnie w dół. Lewą rączką Jezus chwytając za habit, a prawą ściska kciuk prawej dłoni św. Antoniego. Dzieciątka patrzy w lewą stronę swoimi niebieskimi oczami. Natomiast spojrzenie zakonnika skierowane jest w dół, na Jezusa. Na głowie Antoniego widoczna jest tonsura. Jasnobłond włosy Dzieciątka są kręcone. Głowy obydwu postaci otoczone są świetlistym, szerokim nimbem. W lewym dolnym narożniku widzimy mały stolik, na którym znajduje się księga Pisma Świętego i biała lilia. Tło obrazu jest ciemne i gładkie. Sygnatura i data powstania dzieła nie są widoczne na płótnie.

Jeśli chodzi natomiast o diecezję gliwicką, stosunkowo młodą jednostkę administracyjną Kościoła w Polsce, bo powstała w 1992 r.¹⁷, na jej terenie w wyniku przeprowadzonej kwerendy naukowej udało się odnaleźć i ustalić lokalizację sześciu z ośmiu namalowanych przez Adolfa Hyłę obrazów. Siedem z nich to wizerunki Jezusa Miłosiernego, a jeden przedstawia Matkę Boską Fatimską.

Pierwszym chronologicznie dziełem Hyły znajdującym się w tej diecezji jest obraz Bożego Miłosierdzia eksponowany w świątyni parafialnej pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny przy ul. Bytomskiej 68 (dawnej ul. Pstrowskiego) w Zabrzcu Biskupicach (il. 4). Ks. Ignacy Herbut SJ¹⁸, ówczesny proboszcz, zamówił u Adolfa Hyły wizerunek Pana Jezusa Miłosiernego. 19 lutego 1951 r. odwiedził klasztor w krakowskich Łagiewnikach ks. Michał Oramus SJ¹⁹, by uzyskać od sióstr informację o stanie realizacji zamówienia obrazu²⁰. Malowidło zostało wykonane w 1951 r. techniką olejną na płótnie o wymiarach 80 x 160 cm i umieszczone w świątyni²¹. Tę powstała w 1940 r. parafię w Zabrzcu Biskupicach jezuici obsługiwali od 1946 r. W 1969 r. przekazali ją w opiekę duszpasterską diecezji²². Przez wiele lat obraz wisiał z tyłu kościoła pod chórem. Nikt nie zdawał sobie sprawy z tego, że jest to oryginał namalowany tą samą ręką, co wizerunek Jezusa w Łagiewnikach. W 2006 r. ks. proboszcz Jan Matysek zdecydował o oddaniu malowidła do konserwacji. Obraz odnowił Witold Prandzioch z Bytomia. 15 kwietnia 2007 r., w nie-

¹⁷ J. KOPIEC, *Diecezja gliwicka: dzieje i współczesność*, Gliwice 1999.

¹⁸ Ignacy Herbut, syn Franciszka i Marii z d. Antkowska, urodził się 11 sierpnia 1905 r. w Starej Wsi. Do zakonu jezuitów wstąpił 29 lipca 1922 r. w Starej Wsi. Święcenia kapłańskie otrzymał w Lublinie 18 czerwca 1933 r. Zmarł 5 marca 1974 r. w Zakopanem. L. GRZEBIEŃ (oprac.), *Herbut Ignacy*, w: TENŻE, *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, Kraków 1996, s. 214.

¹⁹ Michał Oramus, syn Jana i Anny z d. Chorobik, urodził się 7 września 1912 r. w Sieprawiu k. Krakowa. Do zakonu jezuitów wstąpił 30 lipca 1930 r. w Starej Wsi. Święcenia kapłańskie otrzymał 13 maja 1942 r. w Szeged na Węgrzech. Pracował jako kapelan w Seklerom, Szeged, Balatonboglar i Budapeszcie. Po powrocie do kraju w 1945 r. przebywał w Krakowie, pełniąc przez wiele lat funkcję ekonomy prowincji małopolskiej. Zmarł 15 października 1966 r. w Krakowie. *Oramus Michał*, w: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach*, s. 477.

²⁰ Archiwum Zgromadzenia Matki Bożej Miłosierdzia w Krakowie Łagiewnikach: *Kronika domu krakowskiego*, t. VII, 19 II 1951 r.

²¹ Jako datę powstania obrazu Hyła w swoim *Katalogu* zanotował 1952 r., ale ze znakiem zapytania. APNSPJKrŁ: A. HYŁA, *Katalog obrazów religijnych*.

²² *Biskupice*, w: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach*, s. 48.

dział Miłosierdzia Bożego, podczas uroczystej Mszy św. wizerunek Pana Jezusa Miłosiernego został poświęcony przez autora niniejszego artykułu i umieszczony w bardziej eksponowanym miejscu — w bocznym ołtarzu po prawej stronie świątyni. Tego dnia do świątyni zostały wprowadzone też relikwie św. Faustyny Kowalskiej²³. Obraz ukazuje postać Jezusa przyodzianego w białą szatę, przewiazaną w pasie i kroczonego po łące ścieżką wydeptaną wśród polnych kwiatów i ziół. Prawa ręka Zbawiciela wyciągnięta jest do wysokości ramienia w geście błogosławieństwa. Lewa uchyla suknię na piersi i wskazuje palcami na przebity bok pełen jasności, przeradzającej się w dwa strumienie niepołączonych promieni czerwonych i jasnych, skierowanych na boki ku ziemi. Na pokrytej gęstym zarostem twarzy Jezusa maluje się skupienie i spokój. Głowę otacza delikatny nimb. Długie włosy spadają na ramiona. Na stopach i dłoniach zaznaczone są rany po ukrzyżowaniu. Oprócz łąki na tło malowidła składa się nizinny krajobraz, z widocznym w oddali zagajnikiem, polami uprawnymi i jeziorem. Na horyzoncie eksponowany jest zielony las, a powyżej niego zachmurzone niebo o różnych odcieniach szarości i granatu. U dołu w lewym narożniku widać podpis malarza — „A. Hyła”. Nie ma daty na malowidle.

Drugie malowidło na terenie diecezji gliwickiej to obraz Bożego Miłosierdzia namalowany w kwietniu 1951 r. — według zapisu w *Katalogu* (il. 5). Płótno ma wymiary 120 x 180 cm. Górna część kompozycji zakończona jest trapezowym kształtem. Malowidło zamówił ks. wikariusz Franciszek Grochut, za proboszczowania ks. Emanuela Webera, do kościoła parafialnego pw. św. Franciszka z Asyżu przy ul. Wolności 446 w Zabrze²⁴. Początkowo obraz został umieszczony w lewym bocznym ołtarzu. Później dokonano jego translokacji i powieszono na ścianie po lewej stronie świątyni²⁵. Malowidło olejne na płótnie przedstawia frontalną postać Chrystusa w jasnej tunice, idącego ścieżką po ukwieconej łące. Tło stanowi lekko pagórkowaty krajobraz z kępami drzew, zielonymi wygonami i lasem na widnokręgu. Niebo zasnutę jest chmurami w różnej gamie kolorystycznej. Pełen skupienia wzrok Jezusa skierowany jest na patrzącego. Twarz jest pociągła, z zarostem, a długie włosy opadają na ramiona. Ręce i nogi noszą ślady po gwoździach. Lewą dłonią Zbawiciel odkrywa suknię na piersi, pokazując palcami na zraniony bok, promieniujący mocnym światłem, które rozchodzi się w postaci czerwonych i białych wiązek ku ziemi. Prawa ręka wyciągnięta jest na wysokość ramienia w geście błogosławieństwa. Głowę Jezusa otacza przezroczysta aureola. W lewym dolnym narożu widnieje podpis artysty — „A. Hyła” — w kolorze brązowym.

²³ K. CWOŁEK, *Obraz jak nowy*, „Gość Gliwicki” (2007), nr 15 (778), s. I.

²⁴ APNSPJKŁ: A. HYŁA, *Katalog obrazów religijnych*. W trakcie kwerendy okazało się, że nie było w parafii proboszcza — ks. Grochota, jak napisał w *Katalogu* Hyła. Byli natomiast dwaj wikariusze o podobnie brzmiącym nazwisku: jeden to ks. Franciszek Grochut, pracujący w parafii od 22 września 1950 r. do 22 września 1951 r., a drugi to ks. Józef Grochol, posługujący w Gliwicach od 1 grudnia 1956 r. do 7 grudnia 1961 r.

²⁵ APSz: B. KUBIŃSKA, *Pismo z 16 czerwca 2008 roku do ks. Piotra Szwedę MS* [mps].

Trzecią w kolejności realizacją Adolfa Hyły w diecezji gliwickiej jest obraz Bożego Miłosierdzia namalowany przez artystę w 1951 r. Malowidło znajduje się w kościele parafialnym pw. Wszystkich Świętych przy ul. Kościelnej 4 w Gliwicach (il. 6). Fundatorką malowidła była Marta Krzysieczko z Borowej Wsi. Obraz o wymiarach 135 x 195 cm został wykonany techniką olejną na płótnie²⁶. Kompozycja w górnej części zakończona jest półkolistym łukiem. Malowidło ukazuje postać Jezusa w białej szacie, przewiązanej w pasie, opadającej swobodnie na boscie stopy. Lewa noga wysunięta została lekko do przodu. Cechą różnicującą to przedstawienie od wcześniejszych jest umieszczone na piersi Zbawiciela przebite serce oplecione koroną cierniową i zwieńczone krzyżem otoczonym płomieniami. Prawa ręka uniesiona jest na wysokość ramienia do błogosławieństwa. Lewa dłoń wskazuje na serce, z którego wychodzą promienie o czerwonym i bladym zabarwieniu. Tło obrazu stanowi ukwiecona łąka, wydeptana ścieżka, po której idzie Jezus, kępy drzew, zielone wygony i las na horyzoncie. Całości dopełnia przestrzeń nieba w różnych odcieniach błękitu, aż po granat. Głowę otacza jasna aureola światła. Na ramie u samego dołu umieszczony został napis: „Jezu ufam Tobie”.

Czwarte dzieło Hyły w diecezji gliwickiej to także obraz Bożego Miłosierdzia wykonany przez malarza w sierpniu 1951 r. do parafialnej świątyni pw. św. Wawrzyńca przy ul. Mariackiej 1 w Zabrzcu Mikulczycach na zamówienie ks. Józefa Chuchrackiego, ówczesnego proboszcza. W *Katalogu* malarz zanotował jedynie, że wysokość obrazu wynosi 150 cm²⁷. Przeprowadzona w 2007 r. kwerenda nie dała pozytywnych rezultatów co do współczesnej lokalizacji malowidła. Z relacji ks. Ryszarda Kotyni, ówczesnego władarza parafii, wynika, że wizerunek Pana Jezusa Miłosiernego wisiał w świątyni, ale po pewnym czasie zniknął bez śladu. W 1973 r., kiedy proboszczem był ks. Rajmund Bigdon, zmieniono wystrój kościoła. Zostały usunięte zniszczone przez korniki stare ołtarze i stacje drogi krzyżowej, a z pozostałych elementów wykonano nowy ołtarz główny²⁸.

Kolejnym malowidłem, które wyszło spod pędzla Adolfa Hyły, a piątym z kolei na terenie diecezji gliwickiej, jest obraz Matki Boskiej Fatimskiej. Artysta namalował go w czerwcu 1954 r. do kościoła pw. św. Michała Archanioła przy ul. Krzywoustego 1 w Gliwicach (il. 8). Zamawiającym malowidło olejne, wykonane na płótnie o wymiarach 135 x 220 cm, był ks. dr Józef Maciaszek²⁹, ówczesny proboszcz gliwickiej parafii. Cała kompozycja malowidła jest stworzona według osobistego

²⁶ W *Katalogu* malarz nieprecyzyjnie odnotował wymiary obrazu — 138 x 196 cm. APNSPJKrŁ: A. HYŁA, *Katalog obrazów religijnych*, [niepag.].

²⁷ APNSPJKrŁ: A. HYŁA, *Katalog obrazów religijnych*, [niepag.].

²⁸ APSz: R. KOTYNIA, *Relacja z 11 stycznia 2007 roku*, [rkps].

²⁹ Józef Maciaszek urodził się 4 czerwca 1909 r. w Haliczu. W 1928 r. po maturze rozpoczął studia teologiczne na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, gdzie 18 czerwca 1933 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Zmarł 4 czerwca 1994 r. H. GERLIC, *Proboszczowie parafii diecezjalnych terenu tzw. „wielkich” Gliwic*, „Rocznik Muzeum w Gliwicach” (2000), t. XV, z. 1, s. 303–304.

pomysłu malarza³⁰. Obraz został uroczystie poświęcony przez ks. Maciaszka 13 czerwca 1954 r. o godz. 18.30 i powieszony na ścianie po lewej stronie kościoła. Ofiarę na malowidło w wysokości 4500 zł złożyli czciciele Matki Boskiej³¹. Za czasów proboszczowania ks. Henryka Gerlica w świątyni został przeprowadzony gruntowny remont i przywrócony został jej wcześniejszy wygląd. W 1998 r. dokonano transllokacji wizerunku Matki Boskiej najpierw na korytarz przed salką przy kościele, a następnie do pomieszczenia parafialnego na plebanii, gdzie znajduje się obecnie³². Malowidło przedstawia postać Matki Boskiej Fatimskiej w ujęciu frontalnym. Niepokalana unosi się ponad ziemią nad niewielkim zielonym drzewkiem dębu, stojąc na białym obłoku rozpościerającym się pod Jej bosymi stopami. Ubrana jest w białą suknię całodzianą, z wąskimi rękawami, przewiazaną w pasie wstążką i spadającą luźno w dół. Tego samego koloru jest maforion przykrywający głowę, zarzucony na ramiona, długi do samej ziemi, obszyty złotymi liliowymi motywami na szerokiej lamówce. Maryja ma ręce złożone jak do modlitwy. Na nich zawieszony jest perłowy różaniec. Z szyi zwisa złoty sznur zakończony frędzlem na wysokości kolan. Spod nakrycia głowy widać jasnobrązowe włosy przedzielone przez środek, rozpuszczone, opadające na ramiona. Niebieskie oczy spoglądają bezpośrednio na patrzącego. Zarumienioną, pociąglą twarz Niepokalanej charakteryzuje spokój i matczyne zaproszenie do podejścia bliżej. Głowę otacza przezroczysta aureola. Matka Boska ukazana jest na tle zachmurzonego nieba w kolorze szarości i błękitu. Jedynie pod Jej stopami widoczny jest krajobraz pełen zieleni, kęp drzew i wzgórz na horyzoncie. Sygnatura i data nie są widoczne. Najprawdopodobniej przykrywa je złocona, szeroka rama.

Szóstym malowidłem Adolfa Hyły znajdującym się na terenie diecezji gliwickiej jest obraz Bożego Miłosierdzia eksponowany w parafialnej świątyni pw. Podwyższenia Krzyża przy ul. Daszyńskiego 2 w Gliwicach (il. 9). Artysta namalował ten wizerunek techniką olejną na płótnie o wymiarach 95 x 150 cm w marcu 1955 r. Zamawiającą obraz była także Marta Krzysteczko, pochodząca z Borowej Wsi. W pierwotnym zamierzeniu malowidło miało być jej prywatną własnością, ale ostatecznie zostało przez nią ofiarowane do gliwickiej parafii obsługiwanej przez redemptorystów³³. Nieznane są jednak szczegóły przekazania płótna do Gliwic. Obraz ukazuje postać Jezusa w pozycji frontalnej, ubranego w białą szatę z szerokimi, podwiniętymi rękawami, przewiazaną w pasie, opadającą swobodnie na stopy. Chrystus przedstawiony jest na tle wąskich, brązowych drzwi Wieczernika. Idzie po czarno-białych płytkach kamiennej posadzki. Błogosławi prawą ręką uniesioną na wysokość ramienia. Lewa dłoń rozchyła szatę na piersi i wskazuje na gorejące, otoczone koroną cierniową, zranione serce, z którego wychodzi ogromne światło

³⁰ APNSPKrŁ: A. HYLĄ, *Katalog obrazów religijnych*.

³¹ Archiwum Parafii św. Michała Archanioła w Gliwicach: *Kronika parafialna*, R. 1954 [rkps, niepag.].

³² APSz: H. GERLIC, *Pismo z 8 marca 2013 roku do ks. Piotra Szwedy MS* [mps].

³³ APNSPKrŁ: A. HYLĄ, *Katalog obrazów religijnych*.

w postaci dwóch wiązek czerwonych i białych promieni, niezłączonych z sobą. Na szczycie plastycznie ukazanego mięśnia sercowego znajduje się brązowy krzyż wyłaniający się z żarzącego się płomienia ognia. Wzrok Chrystusa utkwiony jest bezpośrednio w odbiorcy. Długie, kręcone włosy spadają bezwładnie na ramiona. Zarost na twarzy i wąsy dodają powagi obliczu Zbawiciela. Głowę otacza jasny, przezroczysty nimb. Na dłoniach i nogach Jezusa widoczne są rany po ukrzyżowaniu. W prawym dolnym narożu płótna ciemnoczerwoną farbą namalowana jest sygnatura — „A. Hyła” oraz data — „1955”. Na samym dole na obrazie umieszczono złotą szarfę z napisem: „Jezu ufam Tobie”.

W miejscowości Wojska, w kościele parafialnym pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, znajduje się siódma realizacja Hyły na terenie diecezji gliwickiej. Jest to obraz Bożego Miłosierdzia wykonany przez malarza w marcu 1955 r. techniką olejną na płótnie o wymiarach 115 x 235 cm (il. 7). Pierwotnie obraz miał wymiary 145 x 250 cm, ale został podwinięty na blejtramicie z powodu zniszczenia płótna. W związku z tym sygnatura malarza — „A. Hyła” oraz rok powstania dzieła — „1955”, znalazły się na odwrocie³⁴. Malowidło zamówił jeszcze w 1954 r. ówczesny proboszcz parafii, ks. Alojzy Trocha³⁵.

Środki na zapłatę za obraz pochodziły od parafian. W grudniu 1954 r. ministranci, roznosząc opłatki przed świętami Bożego Narodzenia, zbierali ofiary na ten cel. Wizerunek Jezusa Miłosiernego był gotowy w marcu 1955 r., o czym ks. Trocha poinformował parafian w ogłoszeniach duszpasterskich z 13 marca tegoż roku. Brak jest kroniki z tego okresu. Zaczął ją prowadzić dopiero ks. Jerzy Bednarek, następny proboszcz³⁶. W archiwaliach nie znaleziono potwierdzenia zapłaty za to malowidło. Nie wiemy, ile zapłacono i kto wystawił rachunek. Zakup nie jest ujęty w rozchodach parafii z 1954 i 1955 r.³⁷ Pierwotnie obraz wisiał w świątyni w widocznym miejscu. Po wejściu w życie *Notyfikacji* płótno przeniesiono do bocznej kaplicy przy konfesjonale po prawej stronie. Po remoncie kościoła w 1998 r. wizerunek Jezusa Miłosiernego umieszczono w miejscu dużego krzyża w bocznym ołtarzu po lewej stronie³⁸. Chrystus na obrazie ubrany jest w białą szatę do ziemi,

³⁴ Tamże; APSz: A. SOPOT, *Pismo z 12 marca 2010 roku do ks. Piotra Szwedę MS* [mps]; APSz: TAŻ, *Pismo z 5 maja 2010 roku do ks. Piotra Szwedę MS* [mps].

³⁵ Alojzy Trocha urodził się 17 czerwca 1906 r. w Bytomiu. W 1928 r. wstąpił do seminarium duchownego we Wrocławiu, gdzie 29 stycznia 1933 r. otrzymał święcenia kapłańskie. W 1940 r. został proboszczem w parafii Wojska, gdzie pracował przez czterdzieści lat. Zmarł 9 stycznia 1980 r. Archiwum Parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Wojsce (dalej: APNSPJW): J. BEDNAREK, *Ksiądz Proboszcz Alojzy Trocha, pierwszym księdzem w Wojsce*, w: *Kronika parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa w Wojsce* [rkps, niepag.]; APSz: A. SOPOT, *Pismo z 30 marca 2011 roku do ks. Piotra Szwedę MS* [mps].

³⁶ APNSPJW: A. TROCHA, *Ogłoszenia Kościoła N. Serca Pana Jezusa w Wojsce 22 IX 1950 r. – IX 1955 r.* [rkps, niepag.]; APSz: A. SOPOT, *Pismo z 5 maja 2010 roku*.

³⁷ APSz: A. SOPOT, *Pismo z 18 marca 2010 roku do ks. Piotra Szwedę MS* [mps].

³⁸ APNSPJW: P. PUCHAŁA, *Okolicznościowy folder o parafii Najświętszego Serca Pana Jezusa i obrazie Jezusa Miłosiernego, Wojska 2010* [mps, niepag.].

z długimi rękawami, idzie boso po posadzce w czarno-białe kwadraty. Prawą dłonią, wyciągniętą na wysokość ramienia, wykonuje gest błogosławieństwa. Lewa ręka wskazuje na centralny element obrazu — serce, z którego wychodzą dwie wiązki kilkunastu promieni, niepołączonych z sobą, w kolorze czerwonym i bladym. Chrystus ukazany jest na tle brązowych drzwi Wieczernika, zamkniętych od wewnątrz na metalową zasuwę umieszczoną po prawej stronie. Cała postać Zbawiciela promieniuje światłem pochodzącym z przebitego boku. Dodatkowym źródłem jasności jest aureola dookoła głowy Jezusa. Włosy o kasztanowej barwie spadają luźno na ramiona i plecy. Wzrok Chrystusa skierowany jest w stronę patrzącego. Na rękach i dłoniach widoczne są ślady po gwoździach.

W maju 1956 r. Adolf Hyła namalował kolejny obraz Bożego Miłosierdzia — na zamówienie ks. dra Jarosława Klenowskiego³⁹, proboszcza parafii św. Józefa przy ul. św. Józefa 1 w Gliwicach, z przeznaczeniem do parafialnej świątyni. Malowidło o wymiarach 125 x 200 cm przedstawiało postać Jezusa na tle krajobrazu z plastycznie ukazanim sercem⁴⁰. Przeprowadzona kwerenda wykazała, że tego obrazu nie ma na terenie tej parafii. Brak jest także jakichkolwiek wzmianek na jego temat w parafialnych archiwaliach⁴¹. Nie jest znana dzisiejsza lokalizacja tego ósmego w kolejności chronologicznej dzieła w diecezji gliwickiej.

W powyższym artykule w sposób chronologiczny ukazana została historia powstawania obrazów pędzla Adolfa Hyły oraz ich lokalizacji w diecezji opolskiej i gliwickiej. Nieocenioną pomocą w opracowaniu tego materiału okazał się odnaleziony katalog dzieł artysty. W trakcie przeprowadzonych badań i naukowej kwerendy spośród jedenastu malowideł udało się zlokalizować dziewięć. W diecezji opolskiej znajdują się trzy takie obiekty: obraz Bożego Miłosierdzia w kaplicy pw. Podwyższenia Krzyża Świętego przy Domu Pomocy Społecznej dla dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie w Zawadzkiem, obraz Matki Boskiej Fatimskiej w kościele parafialnym pw. św. Antoniego w Luboszycach oraz obraz św. Antoniego Padewskiego w parafialnej świątyni pw. św. Bartłomieja Apostoła w Jełowej. W diecezji gliwickiej zlokalizowanych zostało sześć dzieł Adolfa Hyły: obraz Bożego Miłosierdzia w kościele parafialnym pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Zabrze Biskupicach, obraz Bożego Miłosierdzia w parafialnej świątyni pw. św. Franciszka z Asyżu w Zabrze, obraz Bożego Miłosierdzia w kościele parafialnym pw. Wszystkich Świętych w Gliwicach, obraz Mat-

³⁹ Jarosław Klenowski, syn Henryka Kleinmana i Kamili z d. Zaoral, urodził się 7 listopada 1909 r. w Brzesku. W 1927 r. zdał maturę w Samborze i jako Klenowski (nazwisko zmienił w latach gimnazjalnych) wstąpił do seminarium duchownego w Przemyślu. 19 czerwca 1932 r. przyjął święcenia kapłańskie. W latach 1955–1957 pełnił urząd proboszcza w parafii św. Józefa w Gliwicach, gdzie zmarł 26 grudnia 1968 r. F. KOSTRZEWA, *Wezwał ich Pan*, Brzesko 2004, s. 72–75; APSz: S. TOKARSKI, *Pismo z dnia 4 września 2008 roku do ks. Piotra Szwedę MS* [mps].

⁴⁰ APNSPJKrŁ: A. HYŁA, *Katalog obrazów religijnych*.

⁴¹ APSz: K. GAŁĄSKA, *Pismo z dnia 7 marca 2006 roku do ks. Piotra Szwedę MS* [mps].

ki Boskiej Fatimskiej w kościele pw. św. Michała Archanioła w Gliwicach, obraz Bożego Miłosierdzia w parafialnej świątyni pw. Podwyższenia Krzyża w Gliwicach oraz obraz Bożego Miłosierdzia w kościele parafialnym pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Wojsce. Wciąż nieznanne pozostaje miejsce przechowywania dwóch obrazów Bożego Miłosierdzia na terenie diecezji gliwickiej. Pierwszy wykonany został przez malarza z przeznaczeniem do parafialnej świątyni pw. św. Wawrzyńca w Zabrze Mikulczycach, drugi zaś zamówiono do parafii św. Józefa w Gliwicach.

Mamy nadzieję, że to studium historii dzieł Adolfa Hyły znajdujących się zarówno na terenie diecezji opolskiej, jak i gliwickiej przybliży czytelnikom nie tylko osobę samego artysty, ale przede wszystkim jego dorobek malarski związany zarówno z tematyką Bożego Miłosierdzia, jak również z ikonografią maryjną i hagiograficzną.

STRESZCZENIE

Zarówno osoba Adolfa Hyły, żyjącego w latach 1897–1965, jak i jego malarska twórczość wciąż dla wielu pozostaje dziś nieodkryta i nieznaną. Obrazy tego artysty rozsiane są po całej Polsce, w prawie wszystkich archidiecezjach i diecezjach. Spośród nich najbardziej rozpoznawalnym i rozpoznawalnym na całym świecie jest wizerunek Jezusa Miłosiernego z krakowskich Łagiewnik. Zasadniczym celem powyższego artykułu jest ukazanie w syntetycznej formie historii powstawania dzieł pędzla Adolfa Hyły zlokalizowanych w dwóch diecezjach — opolskiej i gliwickiej. Artykuł podzielony został na dwie części. W pierwszej omówiono malowidła znajdujące się na terenie diecezji opolskiej, a w drugiej — w diecezji gliwickiej. Analizując poszczególne obrazy pod kątem ich powstawania, zastosowano klucz chronologiczny, poczynając od najstarszych aż do najmłodszych realizacji. Dzięki odnalezionemu katalogowi dzieł Adolfa Hyły, jak również w trakcie przeprowadzonej kwerendy naukowej, spośród jedenastu malowideł udało się zlokalizować dziewięć: w diecezji opolskiej trzy i w diecezji gliwickiej sześć dzieł Adolfa Hyły. Wciąż nieznanne pozostaje miejsce przechowywania dwóch obrazów Bożego Miłosierdzia na terenie diecezji gliwickiej: w parafii św. Wawrzyńca w Zabrze Mikulczycach i parafii św. Józefa w Gliwicach.

Słowa kluczowe: Adolf Hyła, ikonografia, XX wiek, Gliwice, Kraków, Opole

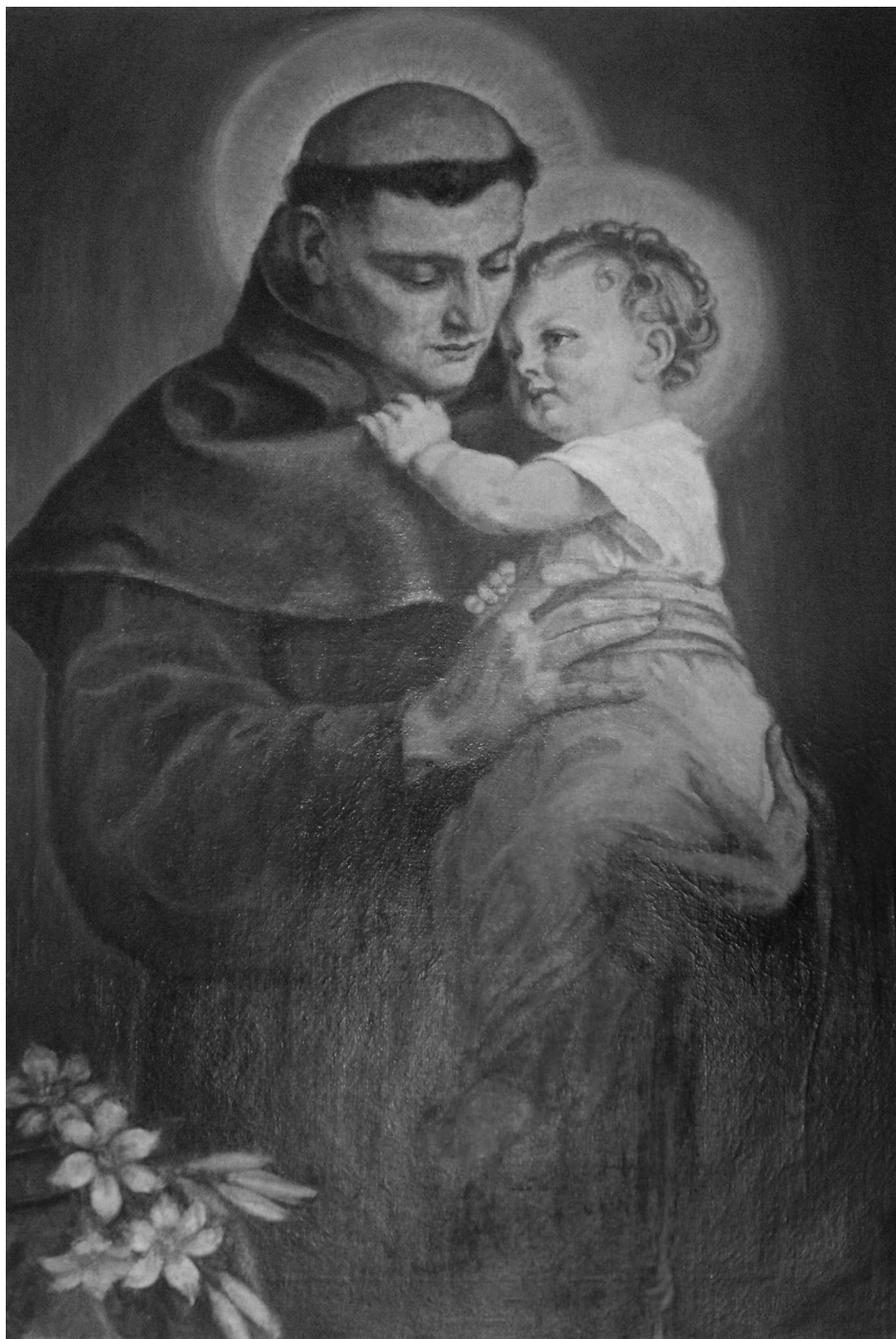
- II. 1.** Adolf Hyla, obraz Bożego Miłosierdzia, olej na płótnie, 1955, Zawadzkie, kaplica pw. Podwyższenia Krzyża Świętego przy Domu Pomocy Społecznej dla dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych niepełnosprawnych, intelektualnie (fot. K. Simiński FSC).

- II. 2.** Adolf Hyła, obraz Matki Boskiej Fatimskiej, olej na płótnie, 1951, Luboszyce, kościół parafialny pw. św. Antoniego (fot. w zbiorze autora).

- II. 3.** Adolf Hyla, obraz św. Antoniego Padewskiego, olej na płótnie, 1960, Jełowa, kościół parafialny pw. św. Bartłomieja Apostoła (fot. w zbiorze autora).

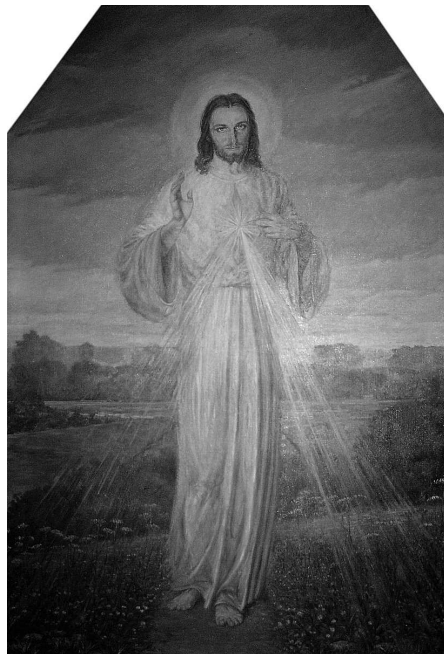

II. 4–7. Adolf Hyła, obraz Bożego Miłosierdzia, olej na płótnie: (4) 1955, Zabrze Biskupice, kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny; (5) 1951, Zabrze, kościół parafialny pw. św. Franciszka z Asyżu; (6) 1951, Gliwice, kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych (fot. w zbiorze autora); (7) 1955, Wojska, kościół parafialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa (fot. A. Sopot).

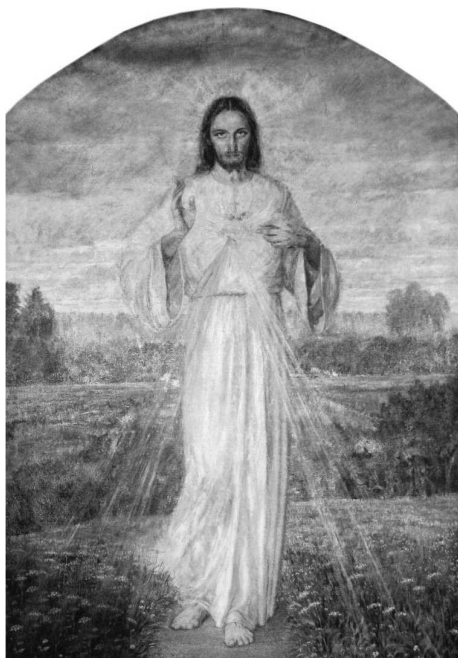
4)

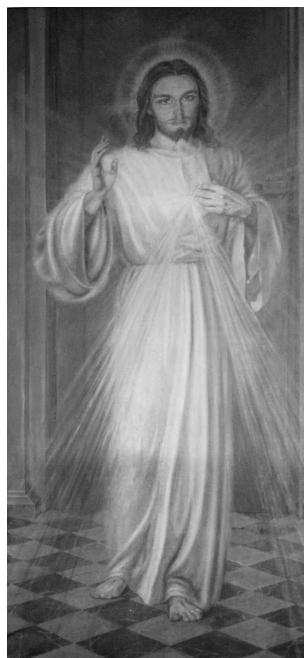
5)

6)

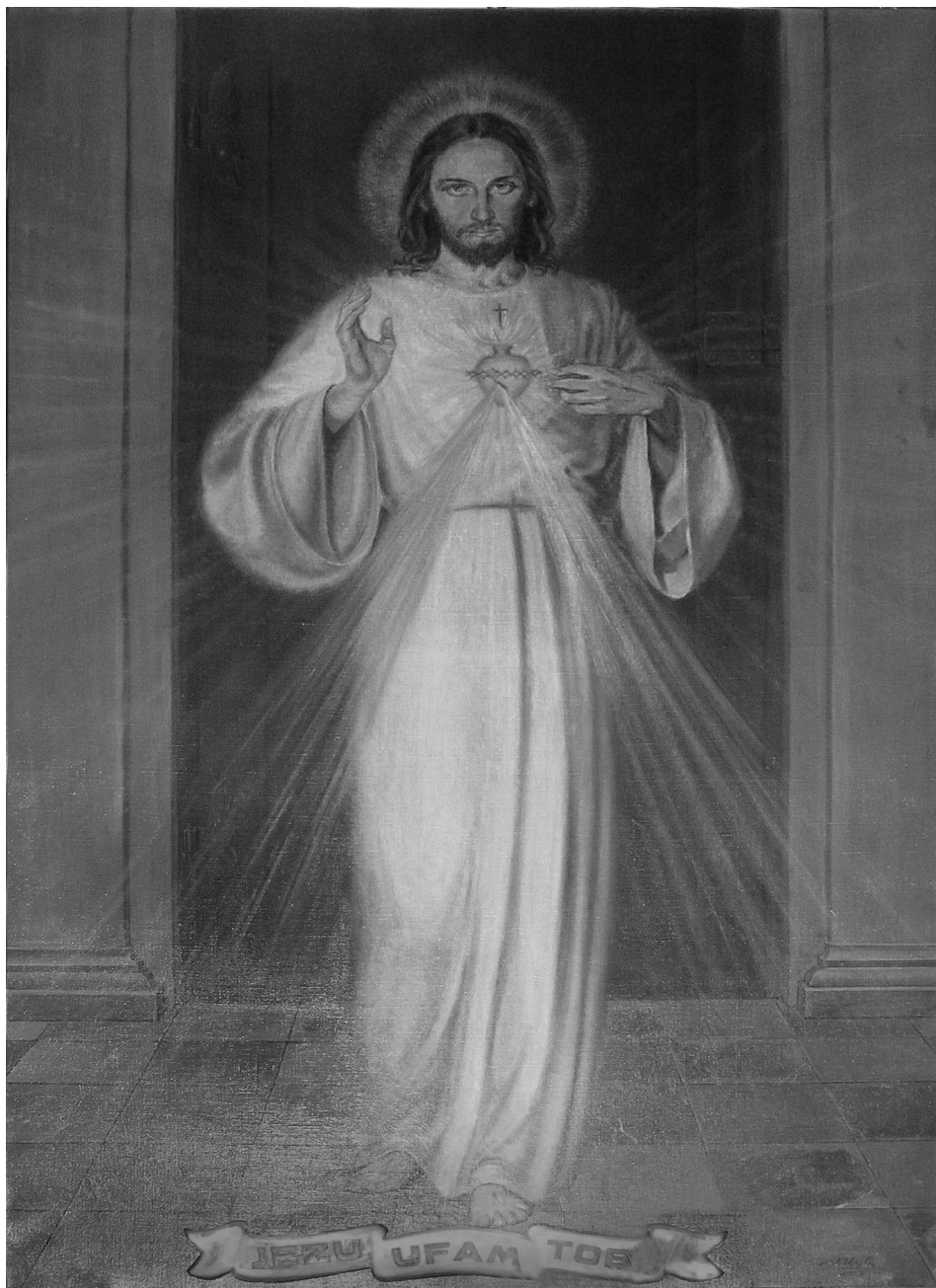
7)

- II. 8.** Adolf Hyla, obraz Matki Boskiej Fatimskiej, olej na płótnie, 1954, Gliwice, kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła (fot. w zbiorze autora).

II. 9. Adolf Hyła, obraz Bożego Miłosierdzia, olej na płótnie, 1955, Gliwice, kościół parafialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego (fot. w zbiorze autora).

Paintings of Adolf Hyla in the Diocese of Gliwice and Opole

Summary

Adolf Hyla, who lived in the years 1897–1965, as well as his artistic works remain undiscovered and unknown to many people today. His paintings are scattered throughout Poland, and can be found in almost every archdiocese and diocese. Among them there is an image of Divine Mercy from the shrine in Krakow-Łagiewniki; the best known and widely recognised in the world painting of that artist. The main purpose of this article is to present in a synthetic form the history of creation of works of Adolf Hyla located in two dioceses: Opole and Gliwice. The article has been divided into two parts. The first part is dealing with the paintings located in the Diocese of Opole, the second one with the paintings in the Diocese of Gliwice. In the process of analysing of the individual images from the point of their creation, the chronological key has been used, starting with the oldest to the youngest. Thanks to the discovery of the directory of works of Adolf Hyla supported by the scientific query, nine out of eleven paintings were found: three in the Diocese of Opole and six in the Diocese of Gliwice. Still unknown is the location of two images of the Divine Mercy in the Diocese of Gliwice: in the parish of St. Lawrence in Zabrze Mikulczyce and the parish of Joseph in Gliwice.

Key words: Adolf Hyla, iconography, the twentieth century, Gliwice, Kraków, Opole

PIOTR SZWEDA MS — prezbiter Zgromadzenia Księża Misjonarzy Saletynów, teolog duchowości i historyk sztuki, doktorant na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie, duszpasterz Centrum Pojednania „La Salette” w Dębowcu, spowiednik i kierownik duchowy. Autor książek poświęconych m.in.: tajemnicy Bożego Miłosierdzia oraz Adolfowi Hyle twórcy obrazów Jezusa Miłosiernego w krakowskich Łagiewnikach, tłumacz publikacji związanych z saletyńskim charyzmatem. E-mail: pioszweda@gmail.com.